

बोर्ड कृतिपत्रिका: जुलै 2023

मराठी अक्षरभारती

वेळ: 3 तास

एकूण गुण: 80

कृतिपत्रिकेसाठी सूचना: -

- (1) सूचनेनुसार आकलनकृती व व्याकरण यांमधील आकृत्या काढाव्यात.
- (2) आकृत्या पेनेच काढाव्यात.
- (3) उपयोजित लेखनातील कृतींसाठी (सूचना, निवेदन), आकृतीची आवश्यकता नाही. तसेच, या कृती लिहून घेऊ नयेत.
- (4) विभाग 5 – उपयोजित लेखन प्र. 5 (अ) (2) सारांशलेखन या घटकासाठी गद्य विभागातील प्र. 1 (इ) अपठित उतारा वाचून त्या उताऱ्याचा सारांश लिहावयाचा आहे.
- (5) स्वच्छता, नीटनेटकेपणा व लेखननियमांनुसार लेखन यांकडे जाणीवपूर्वक लक्ष क्यावे.

विभाग 1 : गद्य

1. (अ) उताऱ्याच्या आधारे दिलेल्या सूचनेनुसार कृती करा:

(1) कारणे लिहा:

[2]

- (i) रेखामावशींची पावलं आपल्यापेक्षा अधिक सुंदर, चंदेरी आहेत; कारण
- (ii) स्नेहलने कॉलेजला जाताना सायकल वापरण्याचा निर्णय घेतला; कारण

“काका, हे एक शास्त्रीय सत्य आहे. तुमच्या कार्बन सोडण्याच्या प्रमाणावरून तुमच्या पावलांचा काळा रंग ठरतो. रेखामावशींच्या रोजच्या जगण्यात कार्बन उत्सर्जनाला वावच नाही, म्हणून तर त्यांची पावलं आपल्यापेक्षा अधिक सुंदर, चंदेरी आहेत”, सुमित बोलत होता. “बापरे, आपण फरशी घाण होण्याची गोष्ट करतो; पण आपण तर अवघं वातावरणच घाण, प्रदूषित करत असतो. किती प्रचंड कार्बन चिकटलेला असतो, आपल्या पायांना! ग्लोबल वॉर्मिंगला हातभार लावतो आपण. तापानं फणफणलीय आपली धरती, आपल्या पायाला चिकटलेला हा कार्बन आपल्याला धुवायला हवा. मी ठरवलंय, मी कॉलेजला जाताना सायकल वापरणार. मला माझे पाय रेखामावशींसारखे चंदेरी हवेत”, स्नेहल गहिवरून म्हणाली.

अभिषेक भारावून म्हणाला, “माझ्या तर कॉलेजसमोरच बसस्टॉप आहे. आजपासून मी बसनंच ये-जा करणार. ठरलं एकदम !”

“खरंय पोरांनो, आजकाल चालणं, सायकल वापरणं विसरूनच गेलोय आपण. अगदी कोपन्यावरून भाजी जरी आणायची असली तरी आपण बाईकला किक मारतो आणि पुन्हा व्यायामाकरिता वेगळं मॉर्निंग वॉकचं नाटक करतो. बसनं प्रवास करणं तर आपल्याला कमीपणाचं वाटतं; पण आपल्या पायांना चिकटलेला कार्बन प्रमाणात ठेवण्याकरिता पब्लिक ट्रान्सपोर्ट इज अ मस्ट”, अभिषेकचे बाबा म्हणाले.

(2) उत्तरे लिहा.

[2]

- (i) अभिषेकने केलेला निश्चय
 - (ii) पब्लिक ट्रान्सपोर्ट वापरण्याची आवश्यकता.....
- (3) ‘तापानं फणफणलीय आपली धरती’ ही स्थिती बदलण्यासाठी उपाय सुचवा.

[3]

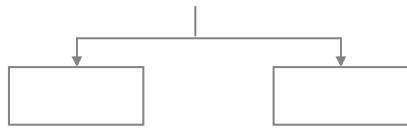

(आ) उताऱ्याच्या आधारे दिलेल्या सूचनेनुसार कृती करा:

(1) कृती करा:

[2]

वाघणीच्या पिल्लांची वैशिष्ट्ये

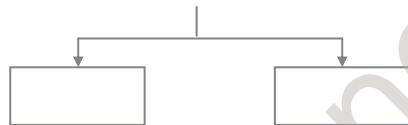

कुत्रापेक्षा लहान आकाराची ही वाघणीची पाच महिन्यांची पिल्लं होती. या वयात लहान मुलं जशी खेळकर असतात, तशीच ही खेळकर होती. एकमेकांचा पाठलाग करणं, मारामारी करणं, पाण्यात उड्या घेणं असे खेळ सुरु झाले. मध्येच आई वळून एखाद्या पिल्लाला मायेने चाटत होती. थोडा वेळ बसल्यावर ती पटकन उभी राहिली. डोकं वळवून तिने हळूच ‘ऑडवड’ असा आवाज केला. हा पिल्लांना मांग येण्याबद्दलचा इशारा होता. लगेच वळून ती चालायला लागली. हिनं जंगलात कुठंतरी नक्कीच एखादं सांबर, रानगवा, नीलगाय, रानडुकराची शिकार साधली असावी; पण अशी शिकार जड असल्यानं ती उचलून पिल्लांपर्यंत आणणं शक्य नसतं. त्यामुळं पिल्लांजवळ येऊन घटकाभर पाण्यात बसून तिनं विश्रांती घेतली होती आणि आता ती पिल्लांना त्या शिकारीकडं घेऊन जात होती. या चार पिल्लांसोबतच स्वतःचं पोट भरण्यासाठी तिला सतत कोणती-कोणती शिकार करणं आवश्यकच होतं. त्या कलेत ही चांगली पारगत होती. वाघणीनं नाला पार करून बांबूच्या गंजीत पाय ठेवला. आत शिरण्याआधी तिनं वळून पिल्लं सोबत येताहेत, की नाही हे पाहून घेतलं. दोन पिल्लं तिच्या मागोमाग निघाली होती; पण दोघांना अद्याप भान नव्हतं.

(2) आकृती पूर्ण करा:

[2]

वाघणीच्या पिल्लांचे खेळ

(3) ‘लेखकाला वाघणीतील आईची झालक जाणवली’ हे विधान पाठाच्या आधारे स्पष्ट करा.

[3]

अपठित गद्य

(इ) उताऱ्याच्या आधारे सूचनेनुसार कृती करा:

[2]

(1) कोण ते लिहा:

(i) ज्ञानक्षेत्रासाठी व्यक्तिजागिवांना प्राधान्य देणारे –

(ii) अविद्या हे सर्व अनर्थाचे मूळ आहे असे सांगणारे –

शिक्षण हे पवित्र आहे आणि त्याचे पावित्र राखण्याची नितांत गरज आहे, अशी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांची श्रद्धा आहे. शिक्षण हा एकूणच मानवी जीवनाचा पायाभूत संस्कार आहे आणि शाळा हे संस्कारकेंद्र आहे. थोर समाजचितकांनी ‘विद्ये’ ला, ‘ज्ञान’ ला महत्त्व का दिले याचे इंगित हेच आहे. विद्या जीवनाला वळण देते, सुधारते. विद्येची वाढ होणे सार्वजनिक हितासाठी आवश्यक असल्याचे लोकहितवादींनी प्रतिपादिले होते. नव्या ज्ञानाचे दरवाजे उघडण्यासाठी प्राचीन व्यवस्थेची चिकित्सा करणे त्यांना आवश्यक वाटत होते. गोपाळ गणेश आगरकर नव्या ज्ञानक्षेत्रासाठी व्यक्तिजागिवांना प्राधान्य देत होते, तर महात्मा जोतीराव फुले यांनी ‘विद्येविना मती गेली’ असे विद्येचे महत्त्व प्रतिपादून ‘अविद्या हे सर्व अनर्थाचे मूळ आहे’ असे सांगितले.

(2) विधाने पूर्ण करा:

[2]

(i) शाळा हे

(ii) ‘विद्येविना.....’

विभाग 2 : पदच्य

2. (अ) कवितेच्या आधारे सूचनेनुसार कृती करा:

(1) चौकटी पूर्ण करा:

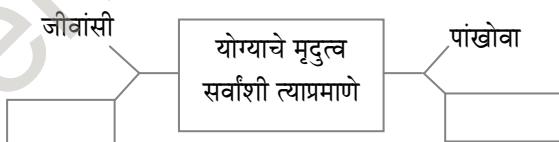
[2]

(i) क्षणिक सुख देणारे	-	____
(ii) चंद्रकिरण पिऊन जगणारा पक्षी	-	____
(iii) व्यक्तीला सदैव सुख देणारा	-	____
(iv) चिरकाल टिकणारा आनंद	-	____

जेवीं चंद्रकिरण चकोरांसी। पांखोवा जेवीं पिलियांसी।
जीवन जैसे कां जीवांसी। तेवीं सर्वासी मृदुत्व ॥
जळ वरिवरी क्षाळी मळ। योगिया सबाहा करी निर्मळ।
उदक सुखी करी एक वेळ। योगी सर्वकाळ सुखदाता ॥।
उदकाचे सुख तें किती। सर्वेचि क्षणे तृष्णिते होती।
योगिया दे स्वानंदतृप्ती। सुखासी विकृती पै नाही ॥।
उदकाची जे मधुरता। ते रसनेसीचि तल्चता ।।
योगियांचे गोडपण पाहतां। होय निवविता सर्वेद्रियां ॥।
मेघमुखे अधःपतन। उदकाचे देखोनि जाण ।।
अधःपाते निवती जन। अन्नदान सकळांसी ॥।
तैसे योगियासी खालुतें येणे। जे इहलोकीं जन्म पावणे।
जन निववी श्रवणकीर्तने। निजज्ञाने उद्धरी ॥।

(2) आकृती पूर्ण करा:

[2]

(3) प्रस्तुत कवितेतील शब्दांचा अर्थ लिहा:

[2]

- (i) तृष्णित =
- (ii) मृदुत्व =
- (iii) रसना =
- (iv) निवविणे =

(4) 'योगीपुरुष पाण्यापेक्षा श्रेष्ठ आहे' हे तुमच्या शब्दांत स्पष्ट करा.

[2]

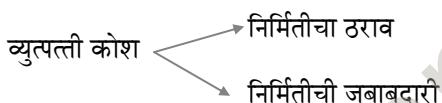
(आ) खालील मुद्द्यांच्या आधारे कोणत्याही एका कवितेसंबंधी खालील कृती सोडवा:

मुद्दे	'दोन दिवस' किंवा 'हिरवंगार झाडासारखं'		
(1) प्रस्तुत कवितेचे कवी / कवयित्री-			[1]
(2) प्रस्तुत कवितेचा विषय-			[1]
(3) प्रस्तुत ओळीचा सरळ अर्थ .	झोतभट्टीत शेकावे पोलाद तसे आयुष्य छान शेकले.	पक्षी झाडाचे कुणीच नसतात तरीही झाड त्यांचं असतं.	[2]
(4) प्रस्तुत कवितेतून मिळणारा संदेश-			[2]
(5) प्रस्तुत कविता आवडण्याचे वा न आवडण्याचे कारण-			[2]

विभाग 3 : स्थूलवाचन

3. खालीलपैकी कोणत्याही दोन कृती सोडवा: [6]

- (1) 'जाता अस्ताला'या कवितेतील तुम्हांला समजलेली सूर्याची भूमिका स्पष्ट करा.
- (2) 'प्रत्यक्ष अनुभवांतून शिकणे हे अधिक परिणामकारक असते' हे विधान 'मोठे होत असलेल्या मुलांनो....' या पाठाच्या आधारे तुमच्या शब्दांत स्पष्ट करा.
- (3) खालील मुद्द्यावर एक परिच्छेद तयार करा.

विभाग 4 : भाषाभ्यास

4. (अ) व्याकरण घटकांवर आधारित कृती:

- (1) खालील वाक्यांचा प्रकार ओळखा:
 - (i) माझ्या वडिलांची बदली परत पुण्यास झाली.
 - (ii) तुम्ही आतापर्यंत किती झाडं लावली?
- (2) पुढील वाक्यांत कंसातील सूचनेनुसार बदल करा:
 - (i) साहित्याचे रंग खूप आहेत. (उद्गारार्थी करा.)
 - (ii) रेखामावशींचे पाय स्वच्छ आहेत. (नकारार्थी करा.)
- (3) खालील वाक्प्रचारांचा अर्थ सांगून वाक्यात उपयोग करा (कोणतेही दोन):
 - (i) भान ठेवणे.
 - (ii) पारंगत असणे.
 - (iii) झोकून देणे.

(आ) भाषिक घटकांवर आधारित कृती:

- (1) शब्दसंपत्ती:
 - (i) विरुद्धार्थी शब्द लिहा:

सत्य	x.....
------	--------

खर्च	x.....
------	--------

(ii) शब्दसमूहाबद्दल एक शब्द लिहा: [1]

वायाचा वेगवान प्रवाह

(iii) वचन बदला: [1]

पणती , दिवस

(iv) लिंग बदला: [1]

शिक्षक	कवी
--------	-------	-----	-------

(2) लेखननियमांनुसार लेखन: [2]

खालील वाक्ये लेखननियमांनुसार लिहा:

(i) अद्भूलने एकवार तीच्याकडे बघितले.

(ii) वाळवटी प्रदेशात वर्षातुन एखादाच पाउस पडतो.

(3) खालील विरामचिन्हे ओळखा: [2]

(i) ' ' -

(ii) ; -

विभाग 5 : उपयोजित लेखन

5. (अ) खालीलपैकी कोणतीही एक कृती सोडवा: [6]

(1) पत्रलेखन:

अंशुल स्पोर्ट्स क्लब, रामदास पेठ, नागपूर.

दिवाळीच्या सुट्टीतील शिबीर

* मुलामुलींसाठी मोफत फूटबॉलचे तंत्रशुद्ध शिक्षण

* क्रीडासाहित्य मोफत मिळेल.

वेळ स. 10 ते 5

* तज्ज्ञ मार्गदर्शक संपर्क: मो. नं. 9099909999

anshul70@gmail.com

वरद/वरदा नाईक

विद्यार्थी प्रतिनिधी या नात्याने

तुमचा मित्र ह्या शिबिरात सहभागी झाला होता त्याबद्दल त्याचे अभिनंदन करणारे पत्र लिहा.

किंवा

तुमच्या विद्यालयात शिबीर आयोजित करण्याची विनंती करणारे पत्र मुख्याध्यापकांना लिहा.

किंवा

(2) सारांशलेखन:

विभाग - 1 : गद्य (इ) (प्र. क्र. 1- इ) मधील अपठित उताऱ्याचा 1/3 एवढा सारांश तुमच्या शब्दांत लिहा.

(आ) खालीलपैकी कोणत्याही दोन कृती सोडवा:

[10]

(1) जाहिरातलेखन:

संगणक वर्गाची जाहिरात तयार करा.

(2) बातमीलेखन:

नवजीवन विद्यालय, भंडारा या शाळेत शिक्षक दिन साजरा झाला. या कार्यक्रमाची बातमी तयार करा.

(3) कथालेखन:

अपूर्ण कथा पूर्ण करा.

आज राहूल अतिशय आनंदात होता; कारण त्यांच्या शाळेची सहल पालगड येथे जाणार होती. लवकरच तो शाळेत पोहोचला. त्याचे सर्वच मित्र तयारीनिशी आले होते. सहल सुरु झाली. गाडीत सर्वांची मस्ती चाललेली होती. घाटातून गाडी चालली होती. निसर्गरम्य वातावरणाचा आस्वाद सर्व मुळे घेत होती. घाटात गाडी एका वळणावर थांबली आणि

(इ) लेखनकौशल्य (100 ते 120 शब्द):

खालील लेखनप्रकारांपैकी कोणतीही एक कृती सोडवा.

[8]

(1) प्रसंगलेखन:

जनता विद्यालय ओळार शालेय क्रीडास्पर्धा पारितोषिक वितरण समारंभ दि. 24 डिसेंबर दु. 4.00 प्रमुख पाहुणे – श्री. अभय राठोड, क्रीडापटू – माजी विद्यार्थी
--

वरील समारंभास तुम्ही पारितोषिकप्राप्त विद्यार्थी म्हणून उपस्थित होता अशी कल्पना करून त्या प्रसंगाचे लेखन करा.

(2) आत्मकथन:

सैनिकाचे आत्मकथन

सैनिक होण्याचा निश्चय खडतर प्रशिक्षण शौर्य गाजवण्याची संधी ध्येयपूर्ती खंत
वरील मुद्द्यांच्या आधारे सैनिकाचे आत्मकथन लिहा.

(3) वैचारिक:

मुद्दे – भारतात साक्षरतेची गरज – ग्रामीण भागातील अज्ञान – लिहिता वाचता आल्याचे फायदे – देशाचा विकास – साक्षर देश म्हणून जगात नावलौकिक.

वरील मुद्द्यांच्या आधारे ‘साक्षरता - एक अभियान’ या विषयावर तुमचे विचार लिहा.

